

Kassa város egyházi kiváltságai a 13. században

A magyar várostörténeti kutatáshoz egy addig figyelmen kívül hagyott szempont feldolgozásával jelentősen hozzájárult Gárdonyi Albert, aki a Károlyi- emlékkönyvben megjelent tanulmányában a városi plébániák kiváltságos helyzetét vizsgálta a középkori Magyarország területén.¹ Hajnik Imrével és Hóman Bálinttal ellentétben bebizonyította, hogy a városok szentszéki ügyekben is rendelkezettek autonómiával. A plébánia felmentést kaphatott a megyés püspök és a főesperes joghatósága alól, és így az esztergomi érsek közvetlenül ítélezhetett felettük. A plébániák nevét IX. Bonifác és II. Pius pápák 1389., ill. 1464. évi bullája, valamint az esztergomi káptalan 1396-os visitatiója őrizte meg.² E plébániák igazságszolgáltatási jogköre hasonló volt a főesperesekéhez, hiszen a parókiájukban felmerülő peres ügyeket, amelyek más esetben felsőfokú egyházi bírósághoz tartoztak volna, maguk intézhették el.³ A kiváltságos plébániák másik csoportja csak a főesperesi joghatóság alól mentesült, de továbbra is az illetékes megyés püspök döntött szentszéki ügyekben.

Tanulmányomban megkíséreltem felvázolni, miképpen szerezte meg egyházi kiváltságait Kassa a 13. század végén, a 14. század elején.

Van olyan feltevés, hogy 1230 és 1249 között Kassa lakossága kicserélődött és a német etnikum számszerűen is döntő szerephez jutott.⁴ Mivel a város eddig legrégebbinek vélt kiváltságlevele elveszett, csak annyit tudhatunk meg egy 1249-ben Szinna lakosai részére adott oklevélből, hogy a király a kassai hospeseknek kedvezményeket adott a bírászkodás, valamint az adófizetés területén. Az oklevél szerint Szinna lakói ugyanazokat a kiváltságokat élvezték, melyekkel a király kassai hospesei rendelkeznek: mind a tizedfizetésben, mind a bírászkodásban, mind pedig másokban, ahogyan ez a kassaiak privilégiumában egyenként és cikkelyenként van kifejtve.⁵ Valószínű tehát, hogy IV. Béla 1230 és 1245 között adományozott kiváltságlevelet a kassaiaknak.⁶ Utal erre az *ex concessione nostra hospites nostri de Kassa perfruuntur* kifejezés, hiszen a király saját engedélyére utal, az *in eorundem privilegio nominatim per singula et articulatum expressis* pedig azt bizonyítja, hogy a királyi oklevél részletelesen, pontokba foglalva szabályozta a kassai hospesek helyzetét.⁷ Az 1249-es oklevél kevés támpontot ad a kassaiak kiváltságainak megismeréséhez, mert a tizedfizetésre és a bíróválasztásra vonatkozó szabályok nem ismeretesek.⁸

A 13. század nyolcvanas éveiben Kassa a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan egyházi kiváltságokat szerez magának, többet és mást, mint amit 1230 és 1249 között biztosítottak számára. A város lakóinak gazdasági tevékenységére a 13. század végéről nem sok adatunk van. 1275-ben András egri püspök az egri káptalan jogtalanul elvett javai között említi a kassai bortizedet. Valószínű tehát, hogy a lakosok egy része szőlőműveléssel foglalkozott.⁹ A szlovák

történetírás feltételezi egy Kassán 1290. augusztus elején kiadott, de eltűnt királyi városprivilegium létét, amely hasonló az 1291-es pozsonyi kiváltságlevélhez.¹⁰ E feltevés szerint az állítólagos privilegium kiadásától Kassát *civitas*-nak hívják, városfala van, pecsétet használ és egyházi autonómiával rendelkezik.¹¹ Mivel a kiváltságlevél eddig nem került elő, a fenti megállapítások alátámasztására a kutatásnak újabb bizonyítékokra lenne szüksége. Megbízható adataink csak a 13. század végéről, a 14. század elejéről vannak: 1290-ben pénzverőkamaráról tudunk. 1307-ben kassai számítású ezüstre van utalás.¹² A dominikánusok rendháza 1303-ból, kapcsolatot sejtet a város kereskedőtevékenységének megindulásával.¹³

Azt a tényt, hogy Kassa esetében a 13. század végén csak az egyházi kiváltságok megszerzésére vannak adataink, nem lehet egyedül a források hiányával magyarázni. A felsorolt adatok arra utalnak, hogy a város, élve kiváltságaival, valamint a gazdasági és a politikai tényezők kedvező alakulásával, fejlődésnek indult. Két okkal magyarázható, miért egyházi téren próbálkozik először Kassa újabb engedmények megszerzésével. Az első privilegiumban kapott kiváltságok még nem tükrözik a tényleges gazdasági erőt, és csak lehetőségként szolgálnak a fejlődés előmozdítására. A 13. század végén a Kassának nyújtott kiváltságok még elegendőnek bizonyultak, a kétségtelen fejlődés ellenére sem lépte még túl a város azt a gazdasági szintet, amelyet oklevelük mintegy megelőlegezett a hospeseknek. Hogy a gazdasági élet melyik területén kapnak majd újabb kiváltságokat, nem tudhatták előre. Gazdasági fejlődésük irányá és az uralkodói akarat szabta meg azt.

Más a helyzet az egyházi kiváltságokkal. Kassa részévé válva egy statikus egyházi hierarchiának, a már meglévő és elegendőnek vélt erejére támaszkodva elérkezettnek látta az időt a számára kedvezőtlen tizedkötelezettség és az esperesi joghatóság megszüntetésére. Mivel gazdasági téren az ideális városprivilegium a fejlődés, vagy éppen a visszafejlődés következtében mindig mást jelent, addig egyházi kérdésekben a kialakult rendszer következtében az ideális kiváltságlevél jól körülírható fogalom egy város számára. Megszerzése nem más, mint a hierarchia kiváltságainak részbeni vagy teljes elnyerése: a szabadon választott és a város mint kegyúr által a püspöknek prezentált plébános, aki megkapja területének tizedét (amiért bizonyos összeget fizet a korábbi tizedbirtokosnak), és a főesperes, esetleg a megyés püspök joghatósága alól kivéve, maga intézkedik kisebb, az egyházi bírászkodás alá eső ügyekben.¹⁴

Nem sokat tudunk Kassa egyházi életéről a korai időszakban. A plébániatemplom védőszentje Árpád-házi Szent Erzsébet volt, azt tehát feltétlenül szentté avatását követően, 1235 után alapították. (Valószínűleg IV. Béla, aki testvére kultuszát erősen támogatta.)¹⁵ A 13. század nyolcvanas éveiben még egy egyházi intézményről van tudomásunk: a Szent Erzsébet-templomhoz régtől fogva tartozó ispotályról.¹⁶ Az ispotályt a plébániatemplom rektora és a polgárok együttesen vezethették. Jelentőségére az utal, hogy a székesfehérvári johanniták próbálták ezt megszerezni.¹⁷ A város plébánosa Arnold volt, aki jelentős szerepet játszott a város későbbi történetében.¹⁸ Megválasztására nincsenek adataink.

Kassa esetében csak közvetett bizonyítékokat lehet felsorolni a szabad plébánosválasztás mellett. A betelepülő német etnikumú lakosság olyan kiváltságokat kapott, melyekkel az anyaországban nem rendelkezett. Azokon a területeken, ahonnan Magyarországra érkeztek, elsősorban a moseli frank vidéken, nem maradt fenn írásos bizonyíték arra nézve, hogy biztosították volna számukra az önálló plébánosválasztás jogát.¹⁹ A választás eredetét nem a hospesek közösségi-magánegyházi szervezetében, hanem a király által biztosított szabadságban és önrendelkezésben kell keresni.²⁰ Ezt a kiváltságot Kassa 1230 é

1249 között szerezhette meg, és talán erre is utal a szinnai oklevél *in omnibus alys* kifejezése.²¹ Más, Kassánál jelentéktelenebb települések is rendelkeztek a szabad plébánosválasztás jogával,²² Kassánál azonban csak 1347-ből van rá utalásunk.²³ Az 1347-es oklevél a budai joghoz való csatlakozást jelentette a városnak. Ezt az új kapcsolatot privilégiumlevelének tartalmában, és szövegében is tükröznie kellett. Kiváltságai közül 10, szinte szó szerinti átvétel Pest városának 1244-ben adományozott okleveléből.²⁴ A 10 kiváltság között bizonyára volt olyan, amellyel a város nem rendelkezett korábban, itt azonban nem új adományként kerültek be kiváltságlevelükbe, hanem a budai joghoz való tartozás érdekében. A régi kiváltságok egyesítése az újakkal teljesebbé teheti a város zártságát, és újabb kiindulópontot jelenthet a további fejlődéshez, az újabb kiváltságokhoz. Az egyházi önállóság további elemeinek megszerzése Arnold plébános vezetésével szintén arra utal, hogy Kassán önállóan választhattak plébánost, és ezt a jogot már korábban megszerezhették mint 1347.

Konkrétabb adataink vannak más, Kassának adott egyházi kiváltságokról. 1290-ben András egri püspök kivette a város plébánosát a főesperes hatásköre alól, és megadta számára azt a jogot, hogy lelki ügyekben maga ítélkezzen; csak kétes esetekben kell a püspökhöz fordulnia.²⁵ Indokként azt hozták fel, hogy a (abaúji) főesperes sokszor veti őket interdiktum alá, és hogy az erőszakos halállal elhalt személyek után egy márkát követel tőlük.²⁶ Az egyház, jelen esetben az egri püspök elismerte és jogosnak találta a polgárok kérését, hiszen felmentette őket és egyházukat a főesperes joghatósága alól. A város egyháza az egri püspök alá tartozó, felmentett plébánia lett. Helytálló Gárdonyi megállapítása, hogy a főesperesi hatáskör alóli mentesség azt is jelentette, hogy a város szentszéki perekben megszerezte a bíraskodás jogát.²⁷ A kiváltság biztosította számukra a bíraskodást kisebb jelentőségű ügyekben, mentességet a *cathedraticum* fizetése alól, valamint kizárta a *vexatio indebita* lehetőségét.

Míg a főesperesi joghatóság alóli felmentés kapcsán csak a végeredményt közlő oklevelet ismerjük, addig a tizedkiváltság megszerzésének módjára több, a per előindítását, kiteljesedését és lezárását bemutató oklevél áll rendelkezésünkre. A *libera decima*-ról az első városprivilégiumok nem szólnak. 1271-ből van adat a tizedmentességre: a szepesi szászok tizedét nem a szepesi prépost, hanem plébánosuk kapta. Ez a kiváltság később már precedensként szolgált más városprivilégiumok megfogalmazói számára.²⁸

Kassa egyháza és a polgárok 1288 előtt kezdték el törekvésüket a tized megszerzéséért. IV. Miklós pápa (1288—1292) okleveléből kiderül az egri prépost és káptalanja panasza. A kassai egyház rektora és a kassaiak közössége tized és más ügyekben jogtalanul járnak el. Megparancsolja az esztergomi érseknek, hogy az ügyekben a feleket megidézve járjon el, a fellebbezés kizárásával.²⁹

Valószínűleg a kassaiak nem fizették a tizedet, vagy csak részben tettek eleget kötelezettségüknek. Lodomér érsek datálatlan oklevele a bizonyíték rá, hogy a kassaiak nem engedtek követeléseikből. Az érsek megparancsolta Jakab mester szepesi prépostnak, valamennyi szepesi plébánosnak és papnak: mivel Arnold pap és a kassaiak közössége az egri káptalan elleni tizedperben makacsul viselkednek, mint az apostoli szék delegált bírása kiközösíti őket, a szepesieknek pedig meghagyja, hogy ezt a kiközösítést hirdessék ki.³⁰ Ez az oklevél 1290 és 1292 között keletkezett.³¹ A perben a végleges megegyezés 1292-ben történt Lodomér érsek előtt. A káptalan, valamint a város megállapodott, hogy az előbbi Kassa tizedeit átengedi Arnoldnak és utódainak annak fejében, hogy a város minden év Szent György napján köteles 15 jó, budai mértékű ezüst márkát fizetni.³² Ezzel a megegyezéssel elérte a város, hogy mindazokat a jogokat megszerezte, melyekkel plébániája felett ellenőrzést gyakorolhatott mind

jogi, mind gazdasági téren. Jogilag a főesperesi hatáskör alóli mentesség és a *következtethető* szabad plébánosválasztás biztosította Kassát a külső beavatkozás ellen, gazdaságilag a tizedmentesség megerősítette a plébániát, és megsza- badította a várost az idegen tizedszedőktől.

A 14. század első évtizedeiből elvétele maradt ránk utalások Kassa egyházi életéről. A város plébánosa a század tízes éveitől Jakab mester, aki egyben szepesi kanonok is volt.³³ A pápai tizedszedés lajstromkönyvében a kassai plébános is megtalálható.³⁴ Annál több az adat a város gazdasági fejlődésére.³⁵ A belviszályok idején a város Károly Róbert mellé állt, polgárai ott voltak a rozgonyi csatában.³⁶ A már meglévő gazdasági eredmények és a szerencsésnek bizonyuló politikai lépés következtében a város újabb kiváltságokat kapott. 1319-ben a király felmentette a kassaiakat az ország északkeleti részében fizetendő vámok alól, 1321-ben pénzbeváltási kiváltságot kaptak, 1342-ben igazságszolgáltatási ügyekben a tárnokmestert jelölte ki az uralkodó feljebbviteli fórumukként.³⁷ 1347-ben privilégiumlevél biztosította számukra a budai jogot, és így Kassa jogilag is az ország legjelentősebb városai sorába emelkedett.³⁸

Az 1347-es oklevél más körülmények között született, mint az 1230 és 1249 között kiadott. Míg a korábbi a fejlődés elindításához szolgált alapul, addig az 1347-es az addig elért gazdasági és jogi eredményeket foglalta össze, a budai jognak megfelelően. A kiváltságlevél az adott gazdasági és jogi helyzetnek megfelelően biztosította a város erejét, de a további fejlődés mindig újabb és újabb privilégiumok biztosítását kívánta.³⁹ Az egyházi kiváltságok közül csak az önálló plébánosválasztás jogát tartalmazza a kiváltságlevél, a főesperesi hatáskör és a tizedmentesség kérdéséről nem szólt. Magyarán erre a fentebb kifejtett ok mellett az szolgálhat, hogy a privilégiumban nem sorolták fel az összes egyházi és gazdasági kiváltságot. Tizedüket továbbra is évenkénti fizetéssel váltották meg, jöllehet ez továbbra sem volt összetűzésektől és pereként mentes.⁴⁰ A főesperesi hatáskör alóli mentességet feltételezésem szerint azért sem említik, mert az Ars Notarialis értelmében a szabad királyi városok plébánosai ki voltak az illetékes megyéspüspök joghatósága alól véve, tehát azzal, hogy elnyerték a budai jogot, eleve kikerültek a főesperesi *jurisdictio* alól. Szentszéki ügyekben dönthettek, nem volt tehát szükség az 1290-es kiváltságlevél megismétlésére.⁴¹ Kassa ezzel a privilégiummal minden, számára elérhető egyházi kiváltságot megszerzett, és ezek az elkövetkezendő évtizedekben elegendőnek bizonyultak.⁴²

JEGYZETEK

- 1 *Gárdonyi Albert*: Városi plébániák kiváltságos állása a középkorban. Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik évfordulójának ünnepére. Bp. 1933. 163—182. l.
- 2 *Gárdonyi*: i. m. 164—166. l., *Fügedi Erik*: Középkori magyar városprivilégiumok. Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp. 1981. 302. l. Megemlíti még az esztergomi érsekség 15. század végi számadáskönyvének felsorolását is, melynek véleménye szerint az az előnye, hogy a valós helyzetet tükrözi vissza, és nem a követelményt.
- 3 *Gárdonyi*: i. m. 164. l.
- 4 *Fügedi Erik*: Városok kialakulása Magyarországon. Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp. 1981. 330. l. Erre az eredményre *Győrffy György* néveléinzésének alapján jut. *Vö. Győrffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Bp. 1966. 105. l.
- 5 *ÁUO. VII. 281. l., ... ut omni libertate gaudeant, qua ex concessione nostra hospi-*

tes nostri de Kassa perfruuntur, tam in decimis exolvendis, quam in iudiciis, seu etiam in omnibus alijs in eorundem privilegio nominatim per singula et articulatim expressis.

- 6 Szentpétery Imre: Oklevéltani naptár. Bp. 1912. 28. l. „IV. Béla születése után mindjárt királlyá koronázott, de csak 1230 óta szerepel ifj. királyként okmányilag.”
- 7 Lásd az 5-ös számú jegyzet alatt.
- 8 Annyi bizonyos, hogy tízedfizetésről és az esperesi joghatóság megszerzéséről a kiváltságlevél nem rendelkezett.
- 9 DF. 209 900. Hivatkozik rá Sziklay János és Borovszky Samu (szerk.). Magyarország Vármegyéi és Városai. Bp. 1896. I. k. Abaúj-Torna vármegye és Kassa. 38. l., A kassai százéves egyházmegye történeti névtára és emlékkönyve. Kassa. 1904. I. K. Abaúj és Sáros megye. 68. l.
- 10 Ondrej R. Halaga: Počiatky Dialkoveho Obchodu Cez Stredné Karpaty A Košického Práva Skladu. Historica Carpatica. IV. (1973) 17. l., 27. l.
- 11 Ondrej R. Halaga: Košice Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom (1275—1526). Košice. 1975. 83. l., 315. l. Branislav Varsik: Vznik a Začiatky Mesta Košic. Historica Carpatica. XI. (1980) 157. l. Hivatkozik Hain Gáspár lőcsei krónikájára a 17. századból: ... Anno 1290. Ist Caschau erbauet worden ... mit Mauern umgezogen., valamint U. Fridrich 18. században írt ferences provinciátörténetére, ahol szintén megemlíti a fal létezését. A két hivatkozás túl késői ahhoz, hogy döntő érvként lehessen elfogadni a fallal való körülvétel mellett. Bizonyítékként hozza még fel a kassai szúcscéh privilégiumlevelét a fal korai megléte mellett, de ez az oklevél a 14. század elején keletkezett. Vö. Szücs Jenő: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon. Bp. 1955. 117. l. A város első pccsétjére mindeddig csak 1292-ből van adat. Vö. Ján Scheutzlich: Elenchus iurium et privilegiorum civitatis Cassoviensis. Scheutzlichov inventar. 1503—1512. MOL. Filmtára. C. 1603—/7. Sub littera F.: 1292. Primum sigillum visum in litteris cassoviensis erat in ramo lillium ... III. András 1290. július 23-án koronázták királlyá Székesfehérvárott. A ránk maradt királyi oklevelekből az derül ki, hogy szeptember elején Budán és Esztergomban volt a király, szeptember végén Zólyomban ad ki oklevelet, október végén Eperjes mellett, november elején pedig Szepesolasziban. December elején már Váradon találjuk. Nincs adat arra, hogy a király augusztus elején Kassán járt volna. Vö. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette Borsa Iván. Kézirat. 3656—3683. sz. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Borsa Ivánnak, hogy betekintést engedett számomra kéziratába. Terminológiai kérdésekre: Ladányi Erzsébet: Libera villa, civitas, oppidum. Terminológiai kérdések a magyar városfejlődésben. Történelmi Szemle. 1980/3. 450—477. l.
- 12 Györffy: i. m. 103. l., 106. l.
- 13 Györffy: i. m. 103. l., Fügedi Erik: Koldulórendek és városfejlődés Magyarországon. Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp. 1981. 74—75. l.
- 14 A hármas fokozatra példák: Erik Fügedi: Kirchliche Topographie und Siedlungsverhältnisse im Mittelalter in der Slowakei Studia Slavica. 1959. 396—397. l. Főesperességekre: Fügedi Erik: Középkori település és egyházszervezet az egykori nyugati Felvidéken. Regnum. 1944—1946. 117—140. l.
- 15 Szent Erzsébetre legújabban: Sz. Jónás Ilona: Egy XIII. századi női ideál. Árpád-házi szent Erzsébet hagiográfiája alapján. Világosság. 1982/2. 88—92. l.
- 16 DF. 269 195. 1283. III. 7. Róma. Kiadása: Wick Béla: Kassa története és emlékei. Kassa. 1941. 19. l. Hivatkozik rá: ifj. Kemény Lajos: Száz év Kassa legrégibb történetéből. Kassa. 1883. 12. i., Varsik: i. m. 157. l., Györffy: i. m. 102. l. Az ispotálytemplomra: Wick: i. m. 394—395. l.
- 17 Jürgen Sydow: Spital und Stadt in Kanonistik Verfassungsgeschichte des 14. Jahrhunderts. Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert. I. Vortrage und Forschungen. Band. XIII. Sigmaringen. 1970. 157—197. l. Véleménye szerint a 13. században megindul egy folyamat, melynek következtében fokozatosan laikusok veszik át az egyházi javak igazgatását. Megkísérik, hogy a temporalia egyedüli igazgatását a városi kórházaknál csökkentsék. A spirituálék természetesen a püspök kezében maradnak. Kassára lásd: DF. 269. 195. 1283. III. 7. Róma.
- 18 Nem találtam utalást Arnold származására. Neve német eredetűre utal.
- 19 Dietrich Kurze: Pfarrervahlen im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte der Gemeinde und Niederkirchenwesens. Köln—Graz. 1966. 451—452. l. Kurze munkájára Gerics Józsefné Ladányi Erzsébet hívta fel a figyelmemet.

- 20 *Dietrich Kurze*: Zur historischen Einordnung der kirchlichen Bestimmungen des Andreanums. Zur Rechts- und Siedlungsgeschichte der Siebenbürger Sachsen. Siebenbürgisches Archiv. Band. 8. Köln—Wien. 1971. 157. l. Vö. *Fügedi Erik*: A befogadó a középkori magyar királyság. Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp. 1981. 403. l., 524. l., 22. jegyzet.
- 21 Lásd az 5-ös számú jegyzet alatt.
- 22 *Fügedi*: Városprivilegiumok. i. m. 300. l., 508. l. 25. jegyzet.
- 23 DF. 269 105. Kiadása: *Osváth Gyula*: Adalékok Kassa város közjogi helyzetéhez és közigazgatási szervezetéhez I. Lipót koráig. Kassa. 1918. 82—86. l.
- 24 1244. november 24. Kiadása: Budapest Történetének Okleveles Emlékei. *Csánky Dezső* gyűjtését sajtó alá rendezte *Gárdonyi Albert*. I. K. (1148—1301) Bp. 1936. 41—43. l. 1347-es oklevél kiadása: *Osváth*: i. m. 82—86. l.
- 25 DF. 269 186. 1414/1382/1290. Kiadása: ÁUO. V. 14. Az átírt oklevélben Szepes áll és nem Zekes. Hivatkozik rá: *Scheutlich*: i. m. sub littera L. l. 1290. *Litterae privilegiales. Quod plebanus Cassoviensis habet iudicare omnes causas spirituales*. Kemény: i. m. 11. l., *Osváth*: i. m. 21—22. l., *Wick*: i. m. 20. l. *Györffy*: i. m. 102. l., *Fügedi*: Városprivilegiumok. i. m. 303. l.
- 26 A budai zsinat határozataira: *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. Bp. 1893. II. K. 465—466. l.
- 27 *Gárdonyi*: i. m. 173. l. A kiváltságos plébániák egy másik típusára: *Jankovich Miklós*: Buda-környék plébániáinak középkori kialakulása és a királyi kápolnák intézménye. Budapest Régiségei. XIX. (1959) 57—98. l. *Gárdonyi*: i. m. 174. l. megemlíti, hogy különösen az egri püspök adott mentességet a főesperesi hatáskör alól. Vö. CD. XI. 411. l. 1272-ben Sáros egyházának adott oklevéllel.
- 28 *Fügedi*: Kirchliche. i. m. 397—399. l.
- 29 DF. 210 700. 1288. XII. 5. Róma. ... *Conquesti sunt nobis prepositus et Capitulum ecclesie Agriensis quod Rector ecclesie et Universitas hominum in villa de Cassa ... super decimis rebus alys iniuriantur eisdem*. Az egri káptalan prépostja ekkor Haab (1285—DF. 263. 311.), vagy István (DL. 85. 414.). A közébeső időszakban a káptalani oklevelek corroborációs formulái nem nevezik meg név szerint a prépostot. Az oklevélre hivatkozik *Györffy*: i. m. 102. l.
- 30 DF. 210 703. é. n. VII. 23. Buda mellett. Hivatkozik rá: *Györffy*: i. m. 102. l. Jakab prépost életére: *Bertényi Iván*: Az országbírói intézmény története a XIV. században. Bp. 1976. 137. l. A prépostság történetére: *Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság vázlatos története. Lőcse: 1899. 31. A tizedper 1292-ben záródik le, tehát csak előtte kaphatta meg a szepesi prépost Lodomér aklevelét. A kiátkozás 1290 után történhetett, hiszen ellenkező esetben nem valószínű, hogy megkapták volna a főesperesi hatáskör alóli mentességet.
- 32 A megállapodásról Lodomér oklevele: DF. 210 701. 1292. Esztergom, és DF. 210 704. 1417/1292. ... *quod Capitulum ecclesie Agriensis predictas decimas de Cassa tam frugum quam vini et aliarum rerum minutarum eidem Arnaldo plebano et successoribus suis iure perpetuo pacifice et quiete reliquerunt possidendas ... ipsi capitulo solvere annuatim in festo beati Georgys martiris Agrie quindecim marcas in argento mercemoniali bono cum pondere budensi ...* András egri püspök oklevele kiemeli, hogy a megegyezés *de beneplacito nostro et assensu* történt. Vö. DF. 210 702., 269 063., 210 704. 1292. Eger. A káptalani oklevél is hivatkozik a püspöki beleegyezésre: *ex consensu et beneplacito ipsius domini nostri episcopi*. Vö. DF. 269 064. Az utóbbi két oklevél regesztáját *Scheutlich* is közli. *Scheutlich*: i. m. sub littera L. 2. Hivatkozik rá: *Kemény*: i. m. 12. l., *Osváth*: i. m. 22. l., *Wick*: i. m. 20. l. *Györffy*: i. m. 102—103. l., *Fügedi*: Városprivilegiumok. i. m. 305. l. Maradt olyan terület is, melynek nem váltották meg a tizedét.
- 33 *Györffy*: i. m. 103. l., 104. l.
- 34 Monumenta Vaticana Hungarica Rationes Collectorum Pontificiorum in Hungaria. 1332—1337. Bp. 1887. 203. l., 355. l., 370. l.
- 35 Erre az időre már véglegesen kialakulhatott a város tisztikara. Amadé nádor özvegyének oklevelében bíróról, esküdtekről és a polgárokról szólnak. DF. 269 067. 1313. IX. 30. Kassa. Vö. *Tutkó József*: Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve. Kassa. 1861. 208. l.
- 36 A politikai háttér felvázolására: *Kristó Gyula*: A rozgonyi csata. Bp. 1978. 40—47. l.
- 37 *Osváth*: i. m. 77—78. l. (1319), 78—80. l. (1321), *Scheutlich*: i. m. sub littera d—2. 1346. *Littere Regis Ludovici quod omnes Latrones in civitate iudicare possint*.
- 38 Lásd 23-as jegyzet alatt
- 39 *Osváth*: i. m. 80—82. l. (1342). Árumegállító jog 1361, Harmincadmentesség 1404. királyi pénz verése 1462. Vö. *Fügedi*: Városprivilegiumok, i. m. 239. l.

- 40 1446-ban Jodok kassai plébános és a város évekkal elmaradtak a tized megváltásáért fizetendő összeggel. Vö. DF. 269 090., 269 091., 269 022., 269 023.
41 *Kovachich Márton György*: *Formulae Solemnes Styli*. Pest. 1799. 21—22. l.
42 *Osváth*: i. m. 110. l. Zsigmond 1435-ös oklevele a plébánosválasztásról rendelkezik.

A tanulmány eredeti formájában az 1983. évi Országos Tudományos Diákköri Konferenciára készült, Gerics Józsefné Ladányi Erzsébet konzulens-tanár vezetésével.

RÖVIDÍTÉSEK

- AUO = Árpád-kori új okmánytár. Közzéteszi *Wenzel Gusztáv*. I—XII. Pest. 1860—Bp. 1874.
= *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis*. Ed. Georgius Fejér.
CD I—XI. Budae. 1829—1844.
DF = Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
DL = Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjtemény.
MOL = Magyar Országos Levéltár.

Az első európai levéltári konferencia ülése. A résztvevők Hans Booms a Nemzetközi Levéltári Tanács elnökének beszédét hallgatják.